

GABRIEL MARCEL'E GÖRE TEKNİK VE GÜNAH

Murtaza Korlaelçi

Bu araştırmada, Gabriel Marcel (1889-1973)'in teknik ve günah hakkındaki görüşleri kendi eserlerinden çıkartılmaya çalışılacaktır. Bunun için de G. Marcel'in *Les hommes contre l'humain* (İnsanlığa Karşı İnsanlar) isimli eserinin bir bölümünü teşkil eden «Teknik ve Günah» isimli çalışması esas alınacaktır. Diğer çalışmalarındaki bu konuyla ilgili görüşleri de, elde edilebildiği kadarıyla, konuya tamamlayıcı bir yenilik getirdiği oranda belirtilmeye gayret edilecektir.

Çalışmasına «Teknik ve Günah» ismini veren Marcel, ilâhiyatla ilgili olmayan felsefî bir çalışmada «günah» kelimesini kullanmanın birtakım itirazlara yol açacağını, bu itirazların da haklı olabileceğini hemen belirtiyor. Ancak Platon (427-347), felsefe için yaptığı tanımların birinde şöyle diyor : «Felsefe, ölümlü düşündürmektir»¹. Ölümlü düşündürmek felsefe olunca, araç ve amaç olma yönünden, bir bütünün parçaları olan bu dünya ile öbür dünya meseleleri, dolayısıyla teknik ve günah acaba felsefenin sahası dışında kalabilir mi?

Konuya, G. Marcel'in «teknik» ve «günah» terimlerinden ne anladığını belirterek girmenin yararlı olacağı kamsındayız. Marcel bu hususta şöyle diyor: «Teknikle, genel olarak, belirli bir objenin hakimiyetini insana temin etmeye yönelik her türlü disiplini kastedeceğim. Her tekniğin bir el işlemi olarak, ayrıca, (teknik tarihi veya psikolojisi) gibi saf ideal olan belli bir konuyu çalışma veya ele almanın vasıtası gibi düşünülmüş olabileceği açıktır»².

1 Rıza Tevfik, *Felsefe Dersleri*, İst. 1330, s. 17.

2 Gabriel Marcel, *Être et Avoir*, Paris 1935, s. 271.

Filozofumuz, burada belirttiğimiz teknik terimi anlayışını tamamlayan başka bir görüşünü de, diğer bir eserinde, şöyle ifade ediyor: «Aslında teknik nedir, kullanımı (la mise en œuvre), somut ve belli bir amacın gerçekleşmesini temin eden, öğrenilmeye ve üremeye elverişli, metotlu olarak hazırlanmış yöntemlerin (procédé) bütünü değil mi?»³.

«Teknik» terimine yukarıda görüldüğü şekilde anlam veren Marcel, «günah» terimini ise bir soru cümlesi ile şöyle tanımlıyor: «Günah özü itibarıyla yaratılanın, yaratana karşı isyanı değil midir ve bu günah kelimesi, Allah'ın varlığını kesin olarak kabul etmeyen, inanmayan için bir anlam taşır mı?»⁴

Sorduğu bu soruya olumlu cevap veriyor G. Marcel. Çünkü ona göre, XX. Asrın ilk yarısında gelişen sistemli kötülükler (abus), iğrençlikler karşısında inanmayanlar bile, bu korkunçlukların günahın değişik belirtileri olduğunu farkedeceklerdir. Böylece bu devir boyunca halk ahlakının gerilediği de görülmüş olacaktır.

Marcel'e göre «kullanımı somut ve belirli bir amacın gerçekleşmesini temin eden, öğrenilmeye ve üremeye elverişli, metotlu olarak hazırlanmış yöntemlerin bütünü» olarak belirtilen teknik, saf bir şekilde ele alındığı zaman, «akıl belirli yetkisinin somutlaştığı ve yine şeylerin görünen düzensizliğine bir anlaşılabilirlik prensibini girdirdiği ölçüde»⁵ kötü olarak kabul edilemez. Böyle düşünüldüğü zaman tekniğin kendisi, akıl belli bir özelliğinin gerçeğe tatbikinden başka bir şey değildir. Bunun için de o çok iyi veya en azından iyinin ifadesidir. Böyle bir tekniği suçlamak anlamsızdır. Ancak soyut bir tanımla yetinmeyip, teknikle insan arasındaki somut ilişki hakkında kendi kendimize soru sormaya başladığımız an, değişik durumlar ortaya çıkar.

Teknik elde edildikçe, imal edildiği, alışkanlık peyda edilmiş bir mala(un avoir) benzetilebilir. Eğer insan alışkanlıklarının kölesi olursa, eşit derecede tekniklerinin de kölesi olur. Bu düşünce çizgisi takip edildiğinde «dünyanın kendisi bazen basit bir işletme şan-

3 Gabriel Marcel, *Les hommes contre l'humain*, Paris 1951, s. 63.

4 Gabriel Marcel, a.g.e., s. 61.

5 Gabriel Marcel, a.g.e., s. 47.

tiyesi, bazen de baskı altına alınmış köle gibi görünmeye yöneliyor»⁶.

Daha detaylı düşünüldüğü zaman teknik, onu icat etmek mecburiyetinde olan için, basit bir araç olarak ortaya çıkmamıştır. Çünkü onu bulmak ve inşa etmek için devamlı uğraşmıştır, dolaşması ile teknik, mucidin amacı olmuştur. Bu işle uğraşan kafaya göre teknik, gerçek amacından uzaklaşıyor. Bu durumu şöyle bir misalle açıklıyor G. Marcel : Herhangi bir nedenle seyahatlar yapması imkansızlaşan veya yasaklanan birinin, kendini otomobil icat etmeye adayacağı çok açıktır. Her teknik ilerleme dikkat, beceri, sebat gibi gurur veya güç duygusu ile bizzat behren bir yatırım ihtiva eder. Bu da normal ve meşrudur. Böyle bir duygu icat edici eyleme haklı olarak eşlik eder. Fakat bu duygular, tekniği ortaya koymaya hiçbir katkısı olmadığı halde, yapılan icattan yararlanan kimse nezdinde bozulur, varolma nedenini ve gerçekliğini kaybeder. Bu durum, arabalarına düşkünlük gösteren, bütün zamanlarını araba değiş tokuşu yapmakla (faire des échanges) geçiren ve böylece gitgide taşıtı bir gaye olarak düşünen bu kadar otomobileci zihniyetini düşünmekle ancak anlaşılır.

Marcel'e göre, icatına katkısı bulunmayanlar tarafından tekniğin gaye edilişi, insanı puta tapma tehlikesiyle karşı karşıya bırakabilir; insan farkına varmadan çocuksu bir hayale tapınmış olur. Bu tapınmanın konusu da gözönünde bulunan küçük gülmüş fetişlerdir⁷. Tekniğe son derece önem vermenin yol açacağı bu tapınmayı Marcel şöyle ifade ediyor: «Burada tam anlamıyla teknikten, tapınmaya obje veya daha ziyade vesile olan geçişi keşfediyoruz. Bu düşünce çizgisi takibedilince bu tapınmanın, arabaya tapınma (autolatric), rekora karşı, özellikle hız rekoruna karşı büyük bir ilgi duyan insanlar arasında, bizzat kendine tapınma şeklinde bozulmaya nasıl yöneldiği görülecektir»⁸.

Görülüyor ki filozofumuza göre teknikler genellikle mucidin amacının dışında kullanıldığı zaman asıl gayesinden sapırılıyor.

6 Gabriel Marcel, a.g.e., s. 72.

7 Gabriel Marcel, a.g.e., s. 64.

8 Gabriel Marcel, a.g.e., s. 50.

9 Gabriel Marcel, a.g.e., s. 65.

Düşünürümüze göre yukarda belirtilen hız rekorunun sonunda kendine tapınmaya vesile oluşu, rekor duygusunun, kutsal duygusunu azaltmasındandır. Ona göre hız hac ibadetindeki yavaşlığa muhalif olduğu için amaç olamaz.

Teknik ilerlemenin her şeyden önce iletişimde bir ilerleme ihtiva ettiği söylenebilir. Nakliye vasıtalarının mükemmelleşmesi, bir asırdan beri hızlı bir tempo ile devam eden smaileşmenin önemli bir şartı oldu. Bu nedenle düşüncenin iletişim kavramı üzerinde toplanması gerekir. Dünya bölümlere ayrılmayı bırakıyor. Yer yüzünde yaşayanlar, kendilerinden hoşlanmayan diğer insanlarla hiçbir ilişki kurmaksızın, tamamen bölgesel bir varlık olarak kendini yönetemiyor artık. Yer yüzünde ilerleme olduğuna inanmayı doğrulayan, son derece mutlu bir dönüşüm var gibi görünüyor. Ancak düşünürümüze göre burada, çok dikkatli olmak gerekir. İletişimin desteklenebilir neticeler meydana getirdiği gerçektir. Yeni bir buluşun, gerçekleştiği yerden bütün dünyaya yayılışı, bir asır önceye göre son derece ileridedir. Meselâ bulunan yeni bir ilacın, uçakla, kesin olarak ölecek olan bir hastaya ulaştırılmasını düşünelim, bu desteklenebilecek çok iyi bir sonuçtur. Ama bu, diğer birçok ihtimaller içinden sadece biridir.

Diğer taraftan iletişim, gitgide gözden kaybolmaya yönelen bireylilik pahasına olgunlaşıp, her tarafta geliyor. Bu gözden kaybolan bireylilikle beraber inançlar, adetler, gelenekler kadar elbise ve zanaatsal uygulamalar v.s. nin de gözden kaybolması söz konusudur. Psikoloji ve insan tarihinin tamamen yüzeysel bir görüşü ile yetinerek, ferdiyetin güzel görünümüllüğünün (un pittoresque) dışta bırakışi, iyilik kabul edilen standartlaşmanın fidyesi (rançon) olarak kabul edilecektir. Çünkü bu standartlaşma, birleştirmenin önceden bir başlangıcı olabilecektir. Oysaki çağdaş tecrübe hiç de öyle olmadığını ve insanları evrenselin somut belli bir benzeşmesine (assimilation) götürmekten uzak olan standartlaşmanın, aksine insanlarda gittikçe saldırganlaşan bölgesel özerkliği geliştirmeye ve insanları birbirine karşı kıskırtmaya yöneliyor gibi göründüğünü doğruluyor.

Marcel'e göre bu durum ilkin paradoksal gibi görünse de düşünüldükçe aydınlanır. Teknik ve sınaî ilerleme insanlar arasında aşırı istek ve kıskançlığın (envie) müşterek bir çıkış noktasını

(*énonimateur commun*) meydana getirirler. Bu da zenginlik ve hatta paradır. Para yeri gelince bütün maddî değerini kaybetmeye yönelir, sonunda da saf bir hayal (*fiction*) haline gelir. Bununla beraber kıskançlık (*envie*) ancak belli bir ortak sermaye payı üzerinde mümkündür. Kıskançlık varlıklarına, geleneklerine, özel gururları olan dehalarına ayrı ayrı sahibolan halklar arasında nisbeten daha az görülür. Şüphesiz bu karşılıklı orijinallik, halkların standartlaşmayışları, tarih boyunca muharebe ve savaşları ortadan kaldırılmaktan çok uzaktır. Hatta o, belli bir ölçüde muharebe ve savaşları destekleyebilmiştir¹⁰. Fakat, ne kadar kanlı olursa olsun, bu savaşlar ve muharebeler, her şeye rağmen insânî karakteri koruyorlardı. Karşılıklı belli bir saygıyı ortadan kaldırmıyorlardı, gerçek uzlaşmalara müsaade ediyorlardı. Bu savaşlarda toptan imha teşebbüsleri yoktu. Bugünün tekniğiyle yapılacak savaşlar ise tamamen bunun aksinedir.

Filozofumuz, tekniğin ilerlemesi ile insanlığın kendini imha edebileceğinden endişe duymaktadır. Ona göre insanlar ahiret çağı diye isimlendirilen çağa girmişlerdir¹¹. Artık rasathanesinin ücra köşesinde kaprisli bir astronom tarafından ortaya konulmuş olan yeni imkanlar söz konusu değildir. İnsanlığın endişesi herhangi bir kozmik çarpışmayla sürüklenen bir gök cisminin aniden baskını değil, temeli bizzat insanın kendi içinde olan araçsız imkânların kötüye kullanılmasındadır.

Marcel'e göre bu olay, filozofun üzerinde dikkatini toplayamayacağı çeşitli sonuçları ihtiva eder. Fakat önce, bütün genişliğiyle bu olayı yakalamak gerekir. Atom bombası hü, kuşkusuz, bize bir öz (*essentiel*) verinin sembolik ve özel şöhretini sağlar. İnsan cinsini yoketmeye yönelen bu gibi teknik ürünlerine muhalif olan Marcel, zamanının bir günlük gazetesinde okuduğu haberi de şöyle naklediyor: «Daha henüz Bikini'nin¹² yankıları kulaklarımızı sağırlaştırırken Dr. Gerald West, Shenectady mikrofONU önünde kuruluyor ve kimyasal savaş Amerikan servisi özel bölümünün, olağanüstü gücün yeni bir zehirli maddesini ortaya çıkardığını açıklıyor. Bu

10 Gabriel Marcel, a.g.e., s. 66.

11 Gabriel Marcel, a.g.e., s. 59.

12 Bikini : Mikronezya'da mercan adası, Marshall takımadalarında Amerikan atom denemeleri 1946'dan bu yana Bikini'de yapıldı.

madde, kristal görünümünde tamamen zararsız tasavvur edilmesine rağmen, kesin olarak, bu maddeden elde edilen ürünün bir onsu (yaklaşık 28 gramı), A.B.D. ve Kanada'daki bütün insanların ölümlüne sebep olmaya yetecektir»¹³.

Filozofumuza göre böyle bir bilginin, maddi olarak doğru veya yanlış olsun, yayılması son derece önemli ve anlamlıdır. Bu düzeyde(ordre) bir yayımın yer aldığı medeniyetin suçlanıp suçlanmayacağını kendi kendimize sormak gerekir. Buradaki açıklama, en büyük cânilerin yaptığı çok feci kötülüklerin bile, bir teknik keşfin karşısında çocukların basit oyuncakları gibi görünmesinden başka ne olabilir?

Marcel'e göre bu bildirinin taşıdığı anlam üzerinde düşünmek gerekir. Bu yayımın, zehir bilimi ile ilgili araştırmaların neticelelerini ifşa etmek istediği açıktır. Bunun amacı yıldırma (intimidation). Fakat bu yıldırmanın bir cesaretlendirme işi göreceği açıkça bellidir. Diğer ülkelerdeki tanınmış ve Dr. West'in görüşünün kendilerinde izzeti nefis (amour-propre) ve icat ruhunu uyandırdığı, paraca desteklenmiş kimyacılar boş durmayacaklardır. Araştırmalarını finanse eden maddi güçten de yoksun kalmayacaklardır. Bu yarışmada cinayet (erime) ve aptallık (stupidité) yan yana ilerleyecektir. Gitgide korkunçlaşıp, insanlıktan uzaklaşan bu silahları ve onların, birinin diğerine takdim ettiği uğursuz imkanları kötüye kullanılmaya yönelinilince, karşılıklı olarak güç duruma düşülecektir. Fakat tehdit (chantage) ve karşılıklı yıldırma üzerine kurulmuş olan kalıcı bir barış fikri, çağdaş tarihin yeterince aydınlığa kavuşturduğu psikolojik imkansızlıklarla açıkça karşılaşacaktır.

Gabriel Marcel'e göre savaşlardaki saçmalıklar üzerine dikkati çekmekte fayda vardır. O, bu husustaki görüşlerini şöyle açıklıyor : «Akıl almaz istisnalar dışında, son harp esnasında birçok masum insanların kurban edildiği suikastler karşısında, ilgisizliğini itiraf etmeye cesaret eden veya iğrenmeyen hiçbir kimse yoktur. Özellikle yoketme kamplarında ölen çocuklarla, hava bombardımanları nedeniyle ölenleri düşünüyorum. Hayata karşı olan bu al-

13 Gabriel Marcel, a.g.e., s. 60.

çakca genel cinayeti normal göstermeye girişmek için herhangi bir delil bulmak bana çok güç gibi görünüyor»¹⁴.

Düşünürümüze göre savaşlarda, taraflardan biri düşmanın yaptığı cinayetleri ifşa ederken, kendi kamplarındaki benzer cinayetleri, küstahça gizleyen taraflı bir propaganda izlemektedir. Ama bu propaganda dokunduğu her şeyi, yayıldığı kaynağı bile zehirliyor. Bununla beraber insanların çoğu, bu her tarafa yayılan propagandanın karşısında kaldıkları zaman sağlam bir tepki gösteriyorlar. Zamanla, birikmiş olan bu yalanların hepsi yıkılıyor ve hakikat meydana çıkıyor.

Düşüncenin kendini inkara, hayatı ve hertürlü kutsal özelliği inkara vardığı bir çağda, aşağı yukarı etkisi olmayan evrensel heyecan, geçici olarak, hayat önünde dindarlık (piété) duygusunun düzeyinde (affleurement) tutuluyor. Bu, içten gelen (spontané) dindarlıkla çelişkidir. Şahidi olduğumuz veya maruz kaldığımız, her türlü dîni gerçek bağdan, her türlü tarihî vahiyden serbest aktlar, günahın reddedilmez belirtilerini sergiliyorlar. Savaşları da günah kabul eden Marcel şöyle diyor: «Savaşı haklı çıkarmak veya en azından ona belli bir ruhî değer tanımak için geçmişte yapılmış olan ne gibi teşebbüs olursa olsun, savaşın bugünkü veçhesi ile günahın ta kendisi olduğunu açık olarak (hautement) ilan etmek gerekir. Fakat aynı zamanda bu savaşın gitgide teknisyenlerin işi olduğunu bilebiliyoruz. Savaş, yaş ve cins ayırımı yapmaksızın tüm nüfusu yoketmenin ve gittikçe büyük ölçüde araç ve gereçlerle donatılmış (outillé), laboratuvarların köşelerinde operasyonları yöneten az sayıdaki bireyler tarafından yönetilmenin ikili özelliğini arz ediyor. Öyle ki şimdi savaşın ve tekniğin alın yazısı, arızî veya arızî olmayan, ama kesin olan, bir bağla çözülmez bir şekilde birbirine bağlanmış gibi görünüyor»¹⁵.

Görülüyor ki Marcel'e göre savaşın emrinde kullanılacak teknik, günah vasıtasıdır. Bugünün zengin devletlerinin yatırımları düşünülürse, tekniğin günah vasıtası oluşu daha iyi anlaşılır. Zengin devletler yeni fizik laboratuvarları için gerekli miktarda para sar-

14 Gabriel Marcel, a.g.e., s. 61.

15 Gabriel Marcel, a.g.e., s. 62.

fediyor. Hobbes'un tabiri ile «léviathans»¹⁶ olan aynı Devletler, emperyalizme terkedilmiş yaşadığımız bu dünyada çıkacak çatışmalarda, laboratuvarında keşfedilen yeni buluşlarını kullanmak isteyeceklerdir. Bu Devletlerin çatışmalarda kendi güçlerini artırmak için tekniği kullanmak isteyecekleri düşünüldüğü zaman, teknikle günah arasındaki bağlantı acaib biçimde aydınlığa kavuşacaktır. Filozofumuza göre «bu anlamda ilim ve tekniğin devletleştirilmesinin, şüphesiz, zamanımızın en büyük felâketi (calamité) olduğunu ilan etmek gerekir»¹⁷.

Sayılmayacak kadar yararları olan tekniğin bu kadar tehlikeli gösterilmesi yerinde midir? Çalışmamızın baş tarafında da belirttiğimiz gibi Marcel'e göre, tekniğin bizzat kendi kendine kötülük olması ve ilerlemesinin suçlanması hiç de kabul edilemez. Hatta tekniğin kendiliğinden kötü olduğunu iddia etmek çocukluktur. Tekniğin barbarlıkta kullanılmasyla kötü olacağı şöyle belirtiliyor : «Ulaştığımız tarih açısından, medenî hayatın dayandığı teknikler bir sebep veya başka bir şey için barbarlığa dönüşü bırakır, veya bu dönüşü yatıştırır (fléchir) yatıştırmaz gerçek yerlerini alacakları yeterince bellidir»¹⁸.

Asrın içinde yüzdüğü krizi teknik çözebilir mi? Gabriel Marcel'e göre hayır. Bu insanın (conviction) gerekçesini mantikî olarak göstermek mümkün olmasa da, fabrika ve laboratuvarların kapatıcı aletiyle bugünkü krizi çözmeyi ümit etmenin saçma olacağı doğrudan farkediliyor. Her iyi niyetli ruhun bilmesi gereken şey, bugün insanlığın kat ettiği krizi meydana getiren olayları saf olarak aklı bir şekilde düşündükçe, kendiliğinden bir çözüme inanmanın desteklenebilir ciddi bir gerekçesinin (motif) olamayacağıdır. Hiçbir kimse bu krizin, gerçekten barışı, vatandaşlar arasın-

16 Léviathans : 1 — Kutsal Kitap'ta adı geçen bir canavar

2 — Hobbes'un incelemesinin ismi olmakla beraber Hobbes'ta devletin simgesidir. Hobbes'ın bu ismi taşıyan eseri 1651'de İngilizce olarak basılır. Paris'i terketmesine sebep olan bu kitap İngiltere'de de tepkiler uyandırır. Dört bölümden oluşan bu kitapta Hobbes'ın psikoloji, ahlak ve siyasetle ilgili teorileri açıklanmıştır. Bütün bilgiler duyumdan gelir. İnsanı harekete geçiren sadece istekleridir. Birilerinin istekleri ötekilerle çatıştığı için savag hali insanlığın normal halidir. İnsanın kurdudur.

17 Gabriel Marcel, a.g.e., s. 63.

18 Gabriel Marcel, a.g.e., s. 50.

daki uyumu sevenlerin dileklerine uygun olarak nasıl çözülebileceğini görememektedir. Marcel'e göre bütün bu negatif durumlar karşısında insanlığı koruyacak kuvvet imandır. Filozofumuz bunu şöyle ifade ediyor : «Gerçekten, sadece saf teknik adamına yabancı olan, tam olarak meşru ve belki de dinî planda zarurî (requis) olan bir iman aktına baş vurmadıkça, insanlığın yakalandığı hastalığın öldürücü olduğunu ve başlangıçta bahsettiğim toplu intihar tehlikesi karşısında cinsimizi hiçbir şeyin koruyamayacağını açık olarak ilan etmek uygun olacaktır»¹⁹.

Görülüyor ki Marcel, insanlığı ancak imanın kurtaracağını kabul ediyor. Bununla beraber, imanın saf teknik adamına yabancı gelebileceğini belirtiyor. İslâm dinine göre teknik, bir kimsenin inanmasına mâni olmaz. Bütün mesaisini teknik alanda geçiren bir kimse de son derece inanmış olabilir. Bizim inancımıza göre, teknik îmansızlığı gerektirmediği gibi, müslümanların teknikte ilerlemesi dinî bir emirdir. Ancak teknikle elde edilen imkanların kötüye kullanılmaması da zaruridir.

Düşünürümüze göre her teknik, korku ve arzunun ya konusudur veya hizmetindedir. Bütün teknikler korku ve arzu (désir) ile insanla ilgilidir. Arzunun ve korkunun dünyası ise problematiğin dünyasıdır. Ancak burada gerçekleşmesinin devamlı bir özellik arzettiği de söylenemez. Marcel'e göre problem kelimesi, etimolojik anlamında «problema» dan alınmış olmalıdır. O, bu husustaki görüşlerini şöyle açıklıyor : «Ben önünde (devant moi) yerleşmiş bulunan herşeyin problemi vardır. Diğer taraftan, problemi çözmek için etkinliği (activité) işin içine giren bu ben dışarda veya, istenilirse, incelemek ve araştırılmış çözümünü göstermek için işlemek (manipuler) söz konusu olan verilerin ötesinde bırakılır. Bu, hesaplı işgören veya araştırmacı ben (moi), bizzat kendisinin problemlere sebep olduğu, başka bir terimle, bizzat kendi önüne yerleşmenin imkanına ve hatta zorunluluğuna sahip olduğu söylenmeyecek mi? Fakat orada ancak güçlük genişletilir. Bütün şekli ile, problematik olmayan bir sahada devam etmek şartı ile ancak problemleri ortaya koyan bir süjeyi ele almak gerekecektir. Burada Kant'cı

19 Gabriel Marcel, a.g.e., s. 67.

ve Kant sonrası (post-Kantienne) felsefenin oldukça alışkın olduğu aşkın ben (moi) veya saf süje fikrine varıyor muyuz? Haklı olarak buna inanmıyorum. Doğrusunu söylemek gerekirse aşkın ben (moi) sadece bir aykırı yaratık (monstre) veya bir hayal (fietion) dir. Zira onu saf süje olarak nitelememe rağmen, onu düşündüğüm zaman, herhangi bir gerçek obje olarak ortaya çıkan belirlenmiş bütün özelliklerini inkar ettiğim bir obje olarak inceliyorum. Probleme muhalif olarak sırrı devreye girdirmeye veya ortaya koymaya (ré-instaurer) eriştiğim yer burasıdır»²⁰.

Yukarda görüldüğü gibi Marcel, Kant'ın «aşkın ben» veya «saf süje» fikrini kabul etmiyor. O, Tanrının varlığını bir sır olarak kabul ediyor. «Sır nedir?» diye sorduktan sonra fikrini şöyle açıklıyor: «Sır, bağlanmış bulunduğum bir şeydir. Şunu da ilave edeceğim: bu bağlanmış olma bizzat kendimin belirlenmiş ve özelleşmiş herhangi bir görünümü ile kısmî bağlanmış olma değil, aksine tanımla kendisi asla yakalanamayan, ancak yaratılışın ve imanın objesi olabilen, gerçekleştirdiğim birliğin bütünüyle bağlanmış olmasıdır. Sır, düşüncenin her anında yeniden kurulmayı asla bırakmaksızın, anında yerine götürülebilen veya geri çekilen, bende (en moi) ile ben ölü (devant-moi) arasına konulmuş olan sınırı yürürlükten kaldırır.

İlk verdiğim misal huzursuzluğun (mal) misalidir. Bunun, en anlamlı misallerden biri olduğunu düşünüyorum. Belli bir makinanın sinesinde aniden vuku bulan bir arıza gibi, veya yine bir kusur, veya çalışma bozukluğu gibi incelediğim zaman huzursuzluğu problemleştiriyorum. Aksine onun dışında kalarak, onu dışardan basit bir şekilde tesbit etmeye veya onu ortaya koymaya yetkili olarak kendimi inceleyemediğim, fakat —meselâ cinayetle ilgili (criminelle) bir işin içine giriliş anlamında— onunla iç içe girdiğim zaman huzursuzluk bende sır olarak belirliyor. Huzursuzluk sadece gözlerimin altında değil, o bendedir. Üstelik: benzer bir sahada, bende (en-moi) ile bende dışının (hors-de-moi) ayırımı anlamdan boş olarak belirir. Nihayet bu ayırımın metafizik değil, fizikî bir değer taşıdığı söylenebilir. Daha bir çok örnekler ileri sürülebilir. Böylece aşkın (amour) bir sırrının olduğu, bilginin bir sırrının ol-

20 Gabriel Marcel, a.g.e., s. 68.

duğu gösterilebilir. Gerçekten, öldükten sonra dirilmenin (incarnation) sırrı olan aşkın bu sırrı, bizzat sonsuzlukta belirir»²¹.

Sırrı yukardaki şekilde belirten Marcel'e göre, sırrı bilme (re-connaissance), murakabeden başka bir şey olmayan, yeniden bir iç yakalamayla gerçekleşir. Marcel bu iç yakalamaya «sezgi» demekten sakınıyor. Çünkü bu yeniden yakalama (ressaisissement) bir bakış şekli değildir. Bu yakalama daha ziyade bir iç düzeltme ve bir toplanmadır. Burada bir problemin çözümüne veya bir tekniğin oluşmasına yön veren şeyin aksine bir seyir söz konusudur. Bu yeniden iç yakalama, isteğe bağlı bir kargaşalık (crispation) değil, bir sükûnet (détente)'in, bir vazgeçme (abandon)'nin daimî görünümüdür. Bu sükûnet de bir gevşeme değildir. Gevşetme (ent-spanug) ile çözmeyi (auflösung), dikkatlice birbirinden ayırmak gerekir. Zira gevşeme bir yokolmanın başlangıcıdır; söz konusu olan sükûnet ise uyumun (consentement) temelidir. Filozofumuza göre hürriyet ve lutfun ifadesini (articulation) rehine olmaktan yalnızca uyum felsefesi kurtarabilir. Zaten hürriyet ve lütuf bu arabulucu (médiateur) felsefeden itibaren tanınmış olup doğrulanmış olabilir.

Düşünürümüze göre tekniğin gelişmesi veya istilası, insanlar için bir tıkanmaya, aynı zamanda hazırolmaya ve ümide ait olan sır dünyasının gitgide artan silinmesine yol açabilir. Hatta tekniklerin bu olağanüstü gelişmesi, iç hayatı maksimum derecede yoketmektedir²². Korku ve arzunun, gerçekten kesinlikle bilinebilen sınırların ötesine atılmış bulunduğunu söylemek yeterli değildir. Önemli olan, insan tabiatının gittikçe korku ve arzunun altından kalkamaz hale gelmeye yöneldiğini, ibadette veya aşkın bir sahaya murakabede (contemplation), dünya ile ilgili çelişiklikleri (vicissitude) göremez hale gelmeye başladığını söylemektir. Buradaki dünya ile ilgili sözü, çok anlamlı bir sözdür. Bu ifadenin düşündürdüklerini Marcel şöyle belirtiyor : «Tekniğin gelişmesinin (perfectionnement) kuşkusuz, insanın gittikçe dünyalaşmasına (terrestre) katkıda bulunduğu söylenebilir. Zaten, insan toprağa bağlanmış gibi görüldükçe, zaruri olarak orada ganimetler elde et-

21 Gabriel Marcel, a.g.e., s. 69.

22 Gabriel Marcel, *Etre et Avoir*, Paris 1935, s. 275.

ten tamamen Kant'inkine benzeyen —böyle bir karışım, saçmalığın doruk noktası (comble) olmasına rağmen— bir ahlâktan yana olan birçok materyalistler de vardı. Materyalizm, insanlar karşısında tutarlı bir davranış olduğu yerde ancak gerçek oluyor, gerçek önemini alıyor. Bu davranışın (attitude), geçmişte, bireylerin davranışı ve bazı kere de, ruhî ve hatta dinî kavramlardan yana olmaya inanan; insan varlığını, sadece verimi önemli olan saf aletler gibi, tam kategorilerinden düşük bir şekilde incelemeyen sınıflarda, sık sık görülen davranış olduğunu belirtmek zorunda kalınıyor. Aslında materyalizmde, şuuruların ancak fevkalade yavaşlıkla düşünemediği ve tohum halinde devamlı taşıdığı bütün uğursuz etkileri gözler önüne konulamayan, korkunç tutarsızlıklar vardır. Bugün bu çift ayrılmanın sona erdiği söylenebilir. Marcel bu durumu açıklığa kavuşturmak için de şöyle diyor: «Bir taraftan sistematik materyalizmin insanlıktan uzak sonuçlarının gözler önünde belirdiğini söylemek istiyorum. Bu sözle, kuşkusuz, varlık olma niteliği uygulamada reddedilen insanî varlıkların birçoğunun, köle olması şartının azalmasını diliyorum. Diğer taraftan da, isimsiz bir çözüme hala dalmış olanları, doğru dürüst bir hayata kavuşturmak için, sebatlı bir çaba ile kendini göstermeyen bir Hıristiyanlığın, yalan ve ölüm ilkesi ile kendi merkezinde bozulmuş gibi görünmesi gerektiği olayını elde etmeye çalışıyorum»²⁶.

Marcel'e göre, teknik dünyasının insafsızca davranması genel bir kızgınlık meydana getiriyor. Bu şükredilecek bir durumdur. Ancak saf tekniğin evrenine yetersizce adapte edilmiş insanların olmasından korkulur. Birçok saffaları daha önceden kat edilmiş en iğrenç barbarlığa —akla dayalı bir barbarlığa— götüren yolu tanımak zorunludur.

Bir asırdan beri üretilen tekniğin son derece gelişmesi, amacı hayırseverlik olan aydınlık toplumuna (corps de lumière) muhalif olarak, günah toplumunu (corps de péché) oluşturmuştur²⁷. Fİlozofumuza göre tekniğin istilası, neşenin yerine memnuniyeti; endişenin yerine de gayri memnuniyeti ikame etmeye yönelmiştir. Bir taraftan memnun olanlar diğer taraftan gayri memnunlar ortak bir

26 Gabriel Marcel, a.g.e., s. 73.

27 Gabriel Marcel, a.g.e., ss. 75.

değersizlikte (médiocrité) birleşmeye yöneliyorlar. Teknik ise, genellikle iç dünyası çok körelmiş olanlar nezdinde, anlayamadıkları saadetin dışında, genelleştirilmiş bir konforu (confort) gerçekleştirmenin kesin vasıtası olarak varlıklara katılıyor. İlahî bir bağış (don) olarak değil de «kirli bir yalan» (sale blague) olarak düşünülen hayatı, tahammül edilir bir hale getiren ise, bu genelleştirilmiş konforun standart eğlenceler şeklindeki bağımlılıklarıdır²⁸.

Marcel'e göre çağımızda teknik mahsulü olan şeyler, özellikle hesap makineleri, haklı olarak insanları hayrete düşürüyor. Bu hayretleri daha da artıracak, yeni icatlar da yapılabilir. Fakat kesin olarak bilinmesi gereken şey bu tekniğin, imkan şartları ve etkililiğinin sınırları hakkında kendini sorguya çekebilme kapasitesinde bir makina yapmasının mümkün olamayacağıdır. Teknikler ilerledikçe düşüncenin gerilemekte olduğunu belirten filozofumuz «kesin gibi görünen şey, ilerlemenin ve bilhassa tekniklerin son derece yayılışının, düşünceye uygulanışında yeterince az desteklenebilir manevî bir atmosfer, daha doğrusu maneviyata karşı bir atmosfer meydana getirmeye yöneliştir» diyor²⁹.

Marcel'e göre teknik tarafından bozulmuş bir ortamda sığınılacak biricik yer murakabedir. Bu sığınak aslında ibadettir, fakat gururlu bazı ruhlarda değişik yorumlara yol açacağı için, ibadet yerine murakabe demek daha uygun olacaktır.

Bu araştırmamıza, buraya kadar belirtmeye çalıştığımız bilgilerden de anlaşılacağı gibi, daima fiziğe karşı metafiziği yeğleyen Gabriel Marcel'in şu cümlesi ile son vermenin uygun olacağı kanısındayız : «Tekniğinin içine hapsedilmiş teknisyenin kör ve körleştiren gururunu, zamanla öncekinden değişik düşünmeye elverişli olan aşk ve alçak gönüllülüğün güçleri, sadece murakabede (re-cueillement) doğrulanabilir, doğabilir ve toplanabilir»³⁰.

28 Gabriel Marcel, a.g.e., s. 47.

29 Gabriel Marcel, a.g.e., s. 12.

30 Gabriel Marcel, a.g.e., s. 76.